

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

УДК 378.047

Ігор Добрянський, доктор педагогічних наук, професор, ректор
Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки
Мирослава Зимомря, аспірант Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях простежуються різні підходи до тлумачення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця. Введення до виховної практики поняття “особистісна цінність” пов’язане з проблемами світоглядного рівня. У статті розкриті проблеми формування цілісної системи особистісних цінностей індивіда, за якої оволодіння ним особистісними цінностями пов’язується з виходом за межі егоїстичних інтересів, орієнтацією на морально-духовну культуру.

Ключові слова: особистість, цінність, система.

Лит. 16.

Ihor Dobrianskyi, Myroslava Zymomria

FORMING OF INTEGRAL SYSTEM PERSONALITY OF VALUES OF FUTURE SPECIALIST

In modern psychological and pedagogical researches different approaches are traced to interpretation of the valued orientations of future specialist. There is a wide direction to category “value” in modern humanistical sciences. This category brings into base and educational practice of personal value notion, because it binds with world’s level problems. The article is devoted to studies different orientations of person, because the taking possession always binds with exit over the levels of selfish interests and with development of moral culture all over the world.

Key words: personality, value, system.

Постановка проблеми. Розвиток особистості є сьогодні, в умовах реформування системи освіти на принципах гуманізації та гуманітаризації, пріоритетною педагогічною проблемою. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зазначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності громадянського суспільства. Тому одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти є формування загальнолюдських цінностей майбутніх фахівців [1]. “Виховання на основі засвоєння певних цінностей – головний напрям у формуванні особистості, її духовного світу і духовної культури. Вітчизняними та зарубіжними педагогами й психологами з цією метою розроблено концепції ціннісного виховання, ціннісного навчання і ціннісного розвитку. В аксіології виховання, крім поняття “цінність”, обов’язково використовують і поняття “ціннісна орієнтація” [9].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ціннісних орієнтацій знайшла відображення у філософській, соціологічній, психологічній та педагогічній науковій літературі. Базовою категорією в понятті “ціннісна орієнтація” є

категорія “цінність”. Тому насамперед нам слід з’ясувати, як сучасна наукова література трактує поняття “цінності”. Існує велика кількість тлумачень та класифікацій цінностей. До генези поняття “цінність” зверталось багато сучасних філософів (В. Брожик, В. Василенко, В. Водзинська, О. Дробницький, А. Москаленко. І. Попова, В. Сержантов, Л. Столович, В. Тугарінов та ін), соціологів (А. Здравомислов, В. Оссовський, А. Ручка, В. Ядов та ін.), психологів та педагогів (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Віготський, Д. Кікнадзе, І. Кон, О. Леонтєв, С. Рубинштейн, Д. Узнадзе та ін.). В. Тугарінов вважає, що цінність мають ті явища (або властивості явищ) природи та суспільства, які корисні, потрібні людям певного суспільства чи класу в якості дійсності, цілі, ідеалу [14]. З цього визначення випливає, що цінністю може бути не тільки те, що існує, але й те, що ще необхідно здійснити, за що потрібно боротися. Критерієм цінності цей автор називає корисність. Отже, феномен цінності тут розуміється: 1) як значущість, корисність предметів та явищ; 2) як ціль, ідеал; 3) і як значущість, і як ідеал. Близьким до такого розуміння є трактування згаданої категорії О. Дробницьким: “Явище цінності виникає за умов протиріч між уже досягнутими потребами; виниклою необхідністю..., з одного боку, та існуючою дійсністю, яка на даний момент ще не

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

дозволяє відразу і повністю вирішити ці проблеми, з іншого боку” [2, 65]. А. Здравомислов підкреслює, що тільки духовні прагнення, ідеали, принципи, норми моралі і є сферою цінностей; цінності в його концепції виступають як особливі продукти духовної діяльності людини, у ході якої певним чином перетворюються та демонструються соціальні властивості речей [2, 65]. В. Ядов звертає увагу на виховний аспект теорії цінностей, підкреслюючи, що виховання передбачає усвідомлення вихованцем конкретних явищ як цінностей так і нецінностей, відповідне ставлення до сукупності цінностей, і що ціннісні орієнтації відіграють провідну роль у побудові довготривалих програм поведінки [2, 66].

Цінність за своєю психологічною сутністю ототожнюють з категоріями “значущість” (Н. Добринін), “установка” (Д. Узнадзе), “ставлення” (В. Мясішев), “особистісний сенс” (О. Леонтєв). С. Рубінштейн відносив людей, явища матеріальної та духовної дійсності до розряду цінностей. Він писав: “Цінності походять від співвідношення світу і людини, виражають те, що в світі, включаючи і те, що створює людина у процесі історії, все те, що є значущим для людини” [11, 253].

Із неоднозначності поняття “цінність” випливає її різноманіття класифікацій. В. Брожик вважає, що будь-яка ієрархія цінностей, будь-яка їх типологія є виявом відповідного, історично досягнутого стану суспільства і, крім розподілу цінностей на матеріальні та духовні, розподіляє їх на: 1) дійсні та концептуальні; 2) первинні, вторинні, третинні, де первинні цінності задовольняють біологічні потреби, до вторинних відносяться матеріальні цінності, третинні цінності – це засоби комунікації; 3) теперішні, минулі та майбутні; 4) фінальні та інструментальні; 5) утилітарні, правові, релігійні, естетичні тощо. В. Брожик достатньо повно виділив типологічні системи цінностей [5]. Аналіз проблеми цінностей призводить основоположника гуманістичної психології К. Роджерса до чотирьох припущень: 1) ціннісний процес як частина життя людини має органічну основу, базується на довірі людини до мудрості цілісного Я, а не якоїсь його частки; 2) ефективність цього процесу прямо пропорційна відкритості людини своєму внутрішньому досвіду; 3) чим більша відкритість людей їх внутрішньому досвіду, тим більшою є спільність їх цінностей; 4) загальні для всіх людей цінності гуманістичні та конструктивні. К. Роджерс вважає, що універсальні цінності дійсно існують, однак вони знаходяться у самій людині, тому їх не можна дати, а можна лише створити умови для їх розвитку [2, 78].

Таким чином, цінність, як аксіологічна категорія, має багаторівневу структуру. Загальним, об’єднуючим є той факт, що цінності відображають світ людини, її культуру. Діалектика даної аксіологічної категорії показує, що в історії розвитку суспільства вищою цінністю стає людина як особистість, як самоціль суспільного розвитку. Як і категорія “цінності”, поняття “ціннісні орієнтації” також не має єдиного визначення. Звернемо увагу на те, що розробка концепту “ціннісні орієнтації” пов’язана з діяльним аспектом цінностей. Так, в “Українському педагогічному словнику” С. Гончаренка ціннісні орієнтації трактуються як “вибіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтована на певний аспект соціальних цінностей. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку індивіда, його участі в трудовому житті. Виховання людини можна розглядати як керування становленням або зміною ціннісних орієнтацій” (Курсив наш – Авт.) [6, 357].

Проблеми формування, розвитку ціннісних орієнтацій в науково-педагогічних дослідженнях розглядаються та аналізуються за різними напрямками: аксіологічним (О. Булінін, В. Гриньова, М. Нікандров, В. Повзун, А. Серій, В. Сластьонін, Т. Смирнова та ін), діяльним (В. Анненков, Т. Брайченко, О. Вершловський, В. Воронцова, Н. Нікітіна, С. Новікова, З. Павлютенкова, Л. Разживіна, В. Тамарін, С. Хмара, М. Чернобаєва, Є. Шиянов та ін.), особистісним (В. Дзюба, О. Медведенко та ін.), системним (Є. Андрієнко, І. Лушников, М. Ситникова, О. Ярмоленко та ін.). Роль та вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості висвітлено у працях Є. Барбіної, І. Беха, А. Богущ, М. Боришевського, В. Бутенка, Т. Бутківської, І. Зязюна, Л. Крицької, Л. Ломако, Л. Савченко, Р. Скульського, В. Струманського, І. Тараненко, Л. Хомич та ін.

Низка дослідників намагається визначити ціннісні орієнтації через ідеали, спрямування, цілі (Б. Ананьєв, В. Анненков, Е. Соколов). Так, Б. Ананьєв визначив, що “спрямованість особистості на ті чи інші цінності складає її ціннісні орієнтації” [2, 3]. Цієї ж думки дотримується у своєму дослідженні В. Анненков: “Спрямованість особистості складає найважливішу її сторону, визначаючи її соціальну та моральну цінність” [8, 8]. Е. Соколов надав особливого значення ціннісним орієнтаціям у формуванні спрямованості особистості, де вони виконують п’ять основних функцій: експресивну, адаптивну, захисну, пізнавальну та функцію внутрішньої координації.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Ціннісні орієнтації В. Ольшевським розуміються як життєво важливі цілі, прагнення, ідеали, на які особистість спрямовує свою діяльність. Деякі вчені визначають ціннісні орієнтації через систему установок (І. Кон, Д. Узнадзе). “Орієнтації, спрямовані на будь-які соціальні цінності, називаються ціннісними орієнтаціями”, – визначає І. Кон [7, 26]. На думку С. Новикової, ціннісні орієнтації виступають як соціальна властивість особистості, яка орієнтує індивіда на досягнення основних цілей життєдіяльності, на активну участь у процесі засвоєння та відтворення матеріальних і духовних цінностей, в яких задовольняються вищі потреби людини [8, 18]. Нерідко ціннісні орієнтації визначаються як важливий елемент внутрішньої структури особистості, закріплений життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань, який дозволяє розрізнити значуще, суттєве для даної людини і незначуще, несуттєве [13]. Сучасна “особистісно орієнтована наука, яка спирається на загальнофілософську ідею самовисунання, саморозвитку, прагнучи оперувати поняттями, що адекватно відбивають гуманістичну сутність людини й процес її виховання (“суб’єкт-суб’єктний”, “свідомість-самосвідомість”, “розвиток-саморозвиток”, “Я-концепція”, “самоактуалізація”, “самореалізація” та ін.), підкреслює не тільки зовнішню, але й внутрішню сторони процесів розвитку” [12].

Наш аналіз соціально-філософської, психологічної і педагогічної літератури переконливо свідчить, що ціннісні орієнтації є найважливішими елементами згаданої “внутрішньої сторони процесів розвитку”, – а саме – внутрішньої структури особистості. “Сукупність сформованих, стійких ціннісних орієнтацій утворює своєрідну вісь свідомості, що забезпечує стійкість особистості, наступність відповідного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів” [13]. У дослідженнях педагогів і психологів (О. Балл, С. Гончаренко, І. Зязюн, І. Бех, О. Кучерявий, С. Сисоєва, П. Стефаненко, Е. Пехота, О. Харченко та ін.), присвячених проблемі впливу особистості викладача на учнів, підкреслюється, що навчально-виховний процес можна розглядати як механізм цілеспрямованого педагогічного управління процесом суб’єктного перетворення студентів. У цьому зв’язку ми можемо твердити, що справді ефективним навчально-виховний процес може вважатися лише у разі його “ціннісної спрямованості”, яка забезпечить формування творчої індивідуальності. Р. Беланова у своїх працях зазначала, що під “особистісними цінностями” вона розуміє: по-перше, ідеологічні, політичні, моральні, естетичні й інші основи оцінок

суб’єктом навколишньої дійсності та орієнтації в ній; по-друге, спосіб диференціації об’єктів індивідом за їх значущістю. Це поняття пов’язується з освоєнням конкретними індивідами суспільних цінностей, а отже, за ним закріплюється значущість, особистісний смисл для людини певних об’єктів, подій, явищ тощо. Вони, з одного боку, забезпечують цілісно-суб’єктивне розуміння окремих актів поведінки людини, з другого – в усій повноті можливих варіантів її поведінки [3; 4]. Ю. Платонов зазначив, що якщо всі відомі цінності розподілити за ступенем їх значущості для людини, її існування і прогресивного розвитку, то матимемо класифікацію у вигляді своєрідної класифікації цінностей, підпорядкованої принципу субординації, де кожна цінність стосовно тієї, котра стоїть вище за неї, відіграє роль засобу, чи умови, чи наслідку, який впливає з неї. Також він зазначав, що кожна думка з її змістом є індивідуально-відповідальним вчинком, одним із вчинків, з яких складається все життя, через те, що все життя в цілому може бути розглянуте як деякий суцільний вчинок [10]. Л. Чеховська зазначала, що установлений контекст цінностей – це сукупність цінностей, інших не для того чи іншого індивіда і в ту чи іншу епоху, а для всього історичного людства. Кожен повинен відстоювати і як дійсно цінне для нього, так і все цінне для всього людства [15; 16].

Постановка завдання. Завданням статті є дослідження закономірностей формування цілісної системи особистісних цінностей індивіда.

Виклад основного матеріалу. Нинішня пізнавальна ситуація у сфері досліджень проблем виховання особистості характеризується відсутністю загально-прийнятого визначення цінностей як психологічних утворень. Поняття “цінність”, що склалося у даний час, досить широке – це все, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим. У визначенні цього поняття враховується його соціальна психологічна природа. Із соціальної позиції, цінностями у філософії, етиці, естетиці, соціології вважається продукт конкретних історичних умов суспільного життя. На кожному етапі розвитку суспільства створюються специфічний набір і структура цінностей. Вони сприяють перетворенню соціальних норм та ідеалів у особистісні принципи життєдіяльності завдяки тому, що перетворюються у внутрішні спонуки (мотиви) поведінки особистості.

Ціннісну систему людини розуміють як складний регулятор людської життєдіяльності, який відображає у своїй структурній організації і змісті особливості об’єктивної дійсності, що

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

охоплює і зовнішній для людини світ, і власне людину в усіх її об'єктивних характеристиках.

Структуру і функції ціннісної системи людини можна правильно зрозуміти за умови нехтування в процесі її дослідження споглядальним трактуванням людської свідомості та утвердження активного ставлення людини до реальної дійсності. Тому нормальним станом людини є не стан спокою, а стан активної діяльності, не стан пасивного задоволення, а стан активного прагнення, мотиваційного напруження.

Розробляючи проблему структури особистісних цінностей, необхідно виходити з принципу єдності їх динамічної і змістовної сторін. Акцент на змістовній стороні особистісних цінностей свідчить про відстоювання позиції, яка передбачає науково обґрунтовану віру в людський розум, людську свідомість, переконаність у тому, що структура людських цінностей формується й будується не на основі вроджених і підсвідомих, сліпих внутрішніх динамічних тенденцій, а на підставі свідомого, осмисленого відображення зовнішньої дійсності. У зв'язку з цим важливо наголосити, що перспективним є підхід, згідно з яким в основу структури цінностей покладаються не генетично ранні сполуки фізіологічного характеру, а генетично пізні утворення, які, будучи "вторинними" в генетичному плані, є "первинними" у структурному. Тому одним із основних чинників формування особистісних цінностей вважається свідомо інтелектуальна робота людини щодо глибшого і ширшого відображення дійсності, а не внутрішньо-спонтанне розгортання певних динамічних тенденцій.

Беручи до уваги в особистісних цінностях функцію регуляції поведінки, їх можна трактувати і як один з притаманних особистості шаблонів для оцінки, усвідомленого чи неусвідомленого "виміру" допустимих зразків соціальної дії.

Щоб спілкування успішно виконувало регулюючу роль, воно має бути не прагматичним, а альтруїстичним. За прагматичного спілкування суб'єкти обмінюються прагматичними актами, реалізуючи принцип взаємності, повернення ("добро за добро, зло за зло"). Навпаки, альтруїстичний тип спілкування виникає тоді, коли одна сторона (однобічний альтруїстичний стиль) чи обидві (двобічний альтруїстичний стиль) реалізують безкорисливу поведінку. Якщо за умов прагматичного спілкування суб'єкти розглядають один одного як засоби задоволення своїх цілей, то за альтруїстичного спілкування партнер виступає як безпосередня мета. Звідси ясно, що лише в умовах альтруїстичного типу спілкування

створюється ситуація, за якої в суб'єкта може з'явитися прагнення до моральної дії. Тобто, за прагматичним стилем, спілкування – природне прагнення суб'єкта до самореалізації – обмежене ззовні і стримується соціальним контролем. За такого зовнішнього обмеження не постає завдання морального самообмеження. Навпаки, в умовах альтруїстичного типу спілкування, коли зовнішніх обмежень самореалізації немає, людина постає перед вибором: або йти шляхом безмежної, зокрема асоціальної самореалізації, або ж принести в жертву свої егоїстичні мотиви й перейти до морального самообмеження. Таким чином створюється унікальна ситуація, в якій суб'єкт свідомо приймає рішення щодо морально-ціннісної регуляції своєї поведінки. По суті, тут суб'єкт потрапляє в ситуацію необмеженої, безумовної довіри до нього іншої людини, віри в його моральні можливості. Ефектом такої довіри й може виступити виникнення у суб'єкта моральної самооцінки. Лише відчуваючи себе абсолютною цінністю для іншої, людина може поставитись і до іншої, як до такої самої абсолютної цінності.

Цінності людини об'єднуються в єдину систему зі специфічною організацією: одні цінності є абсолютними, незалежними, "самими по собі", інші є засобами, умовами, проміжними цілями життєдіяльності людини.

Особистісні цінності незамкнені у внутрішньому світі людини, а виступають психологічними засобами, завдяки яким цей світ стає відкритим для іншої людини. Йдеться про вчинковий спосіб існування людини. Вчинки людини не тільки виконують свою перетворювальну функцію щодо навколишнього світу, а й за їх допомогою здійснюються певні інтеграційні процеси у її психічній сфері. Вливаючись у єдиний цілеспрямований життєвий потік, вони синтезують початково розрізнені особистісні цінності в чітку систему, приводять до цілісності особистості. Таким чином, прагнення до внутрішньої інтеграції належить до числа фундаментальних мотивацій нормальної людської особистості, але цей факт не має нічого спільного з ілюзорним уявленням про те, що особистість уже є органічно й гармонійно функціональною цілісністю. Розширення ступенів свободи, яке можливе за розвитку особистісних утворень, і характеризує цілісне особистісне становлення людини.

Укорінюючись в структурі самосвідомості, ціннісна система виступає як її необхідна установка – морально значуща й відповідально активна. Вона і є єдиною соціокультурною

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ СИСТЕМИ ОСОБИСТІСНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

основою перетворення внутрішніх можливостей особистості у реальність здійснюваних нею вчинків і духовно-моральної поведінки в цілому. Водночас духовно зріла особистість, репрезентуючи загально родові ціннісні надбання, вирішує суперечність, яка може виникнути між індивідуальними та об'єктивними загальнолюдськими ціннісними контекстами. Крім того, філософія людського життя має відповідати моральній філософії. Це означає, що морально-духовні цінності людства є найвищими життєвими цінностями, котрі зумовлюють всі інші цінності суспільства: економічні, ідеологічні, політичні тощо.

У кризових періодах людського розвитку моральну систему можуть утворювати не вищі особистісно-духовні цінності, а система елементарної економічної і біологічної мотивації. Це відбувається безпосередньо у процесі формування і розвитку особистості: буде вона конструктивно-соціокультурної чи деструктивно-егоїстичної спрямованості. Але людина може бути ціннісним центром і "мірою всіх речей" за умови, що вона сповна оволоділа культурно-духовними надбаннями як регуляторами своєї життєдіяльності. При цьому потрібно пам'ятати, що загальнолюдський ідеал особистості пов'язаний саме зі змістовною характеристикою її ціннісної системи. Філософське бачення цього ідеалу задане способом існування людини за законами Істини, Добра і Краси. Отже, система особистісних цінностей особистості має залучати їх до своєї структури. Розгляд цих цінностей у контексті завдань формування й розвитку повноцінної особистості вимагає, по-перше, відповідного їх етично-змістовного наповнення, а по-друге, демонстрації індивідуальної ціннісної системи не стільки на формально-логічному рівні як сталого утворення, скільки як системорозвиваючої з виокремленням головного, системоутворюючого відношення.

Висновки. Дослідники визначають "ціннісні орієнтації" як спрямованість особистості на засвоєння певних цінностей для задоволення своїх потреб. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що ціннісні орієнтації є провідними елементами мотивації людських вчинків, реалізації програм поведінки. Ціннісна орієнтація є елементом структури особистості, який функціонує на свідомому рівні. У ціннісних орієнтаціях цінність виконує роль своєрідного орієнтира і певного регулятора поведінки й діяльності людини в предметній і соціальній дійсності. Особистість орієнтується на ті цінності, які найбільше їй необхідні і в перспективі

відповідають її інтересам і цілям, імпонують її досвідові. Поняття "особистість" утримує три плани існування людини: минуле-теперішнє-майбутнє. Системоутворювальним чинником цієї тріади має виступати майбутнє. З ним пов'язаний цільовий (а не причинно-наслідковий) детермінізм як загальний механізм функціонування особистості. Світоглядні уявлення про проблему людини у світі та про світ у людині зводяться до думки, що таким є безкорисливе ставлення людини до людини, коли кожна людина розглядається іншою не як засіб, а як мета. В результаті виявлення людини у моральних вчинках у неї й формується відповідна особистісно-духовна система як процес конкретизації згаданої вихідної, системоутворювальної цінності. Система особистісних цінностей виступає адекватним індикатором розвиненої особистості. Більше того, особистість володіє цими цінностями як власними якостями. При цьому важливо, щоб рівень володіння ними був таким, за якого можливе їх розгортання в реальній життєдіяльності. Особисте зростання залежить від того, наскільки певна особистість поєднується із загальноприйнятою системою духовних цінностей, що виявляється у діяльності і творчості індивіда згідно з цінностями гуманізму.

1. *Національна доктрина розвитку освіти // Офіційний вісник України. – 2002. – № 16. – ст. 860.*

2. *Анненков В.П. Психолого-педагогічні особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді в умовах промислово економічного коледжу: Дис. канд. пед. наук: 13.00.05; 13.00.01. – К, 1996.*

3. *Беланова Р. Стан духовного розвитку особистості на зламі віків // Рідна школа. – 2001. – №3. – С. 23 – 25.*

4. *Беланова Р. Українська національна ідея – висока духовність особистості // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 6 – 7.*

5. *Брожик В. Эстетика на каждый день. – М.: Знание, 1991. – 208 с.*

6. *Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: "Либідь", 1997.*

7. *Кон И.С. Как построить своё "Я". – М.: Просвещение, 1991. – С. 26.*

8. *Новикова С.В. Ценностные ориентации студентов педагогического вуза в сфере общения и пути их формирования: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 1984.*

9. *Педагогічна майстерність учителя: Навчальний посібник / Заред. проф. В.М. Гриньової, С.Т. Золотухіної. – Вид. 2-е, випр. і доп. – Харків: "ОБС", 2006. – С. 20 – 21.*

10. *Платонов Ю. Проблеми духовності особистості // Рідна школа. – 2000. – №4. – С. 18 – 19.*

11. *Рубинштейн С.Л. Человек и мир // Проблемы общей психологии. – М.: АПН РСФСР, 1976.*

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ КОМПОНЕНТІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

12. Серьожникова Р.К. Професійна підготовка майбутнього викладача як фактор формування його творчого потенціалу // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №1. – Бердянськ: БДПУ, 2007. – С. 126–127.

13. Соціально-педагогічний словник / За ред. В.В. Радула. – К.: “Екс Об”, 2004. – С. 291–292.

14. Тугаринов В.П. Оценностях жизни и культуры. – Л.: ЛГУ, 1960. – 156 с.

15. Чеховська Л. Шлях до духовності людини через формування духовної особистості // Українська мова та література в середніх школах, гімназіях, ліцеях. – 2003. – №1. – С. 26–28.

16. Чеховська Л. Особистісні цінності як духовні надбання людини // Позакласний час. – 2004. – №19. – С. 11–13.

Стаття надійшла до редакції 03.01.2011

УДК 378.013.42

Віра Поліщук, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА НА ОСНОВІ КОМПОНЕНТІВ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

У статті визначено основні компоненти індивідуального стилю діяльності соціального педагога, виявлені його ознаки, окреслено роль професіоналізму у формуванні індивідуального стилю його професійної діяльності.

Ключові слова: соціальний педагог, професіоналізм, індивідуальний стиль, професійна діяльність.

Лит. 6. Рис. 1.

Vera Polischuk

BECOMING OF PROFESSIONALISM OF SOCIAL TEACHER IS ON BASIS OF COMPONENTS OF INDIVIDUAL STYLE OF HIS ACTIVITY

The basic components of individual style of social teacher's activity are determined, his peculiarities are defined, the role of professionalism in the process of individual style forming of his professional activity is outlined.

Key words: social teacher, professionalism, individual style, professional activity.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміни парадигми сучасної системи вищої професійної освіти вимагає позитивних якісних змін у підготовці соціальних педагогів, яка, у постійно змінюваних умовах педагогічної діяльності, дає йому змогу бути успішним і реалізувати особистісну розвиваючу стратегію.

Значний вплив у розвитку наукової парадигми соціальної педагогіки зробили М.А. Галагузова, І.А. Лепський, Л.В. Мардахаєв, А.В. Мудрик, Л.С. Нікітіна, Г.М. Філонов та ін.

Серед напрямів професійної підготовки соціального педагога, що містить створення і використання інноваційних компонентів, входить і формування індивідуального стилю професійної діяльності, процес якого передбачає врахування індивідуальних переваг і схильностей майбутнього фахівця, розвитку у них саморегуляції і професійної рефлексії, адаптації до заданих умов і вимог майбутньої професійної діяльності. Вважаємо, що саме тут приховані найбільші резерви нарощування обсягу та якості професіоналізму майбутніх фахівців.

Мета статті полягає у розкритті сутності та особливостей становлення професіоналізму соціального педагога на основі компонентів індивідуального стилю його професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Професіоналізм – якісна характеристика суб'єкта праці, яка відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність; різноманітність ефективних професійних навичок і умінь, у тому числі творчих; володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що сприяє високій і стабільній продуктивності діяльності [1]. Таким чином, індивідуальний стиль професійної діяльності соціального педагога – це своєрідність індивідуального прояву педагогічної майстерності і техніки у процесі соціальної роботи. Стиль зумовлює особливості професійної діяльності фахівця у галузі соціальної педагогіки і його результативність.

Як відомо, індивідуальний стиль діяльності визначається природними, вродженими особливостями людини і якостями особистості набутими за життя, які виникають під час